

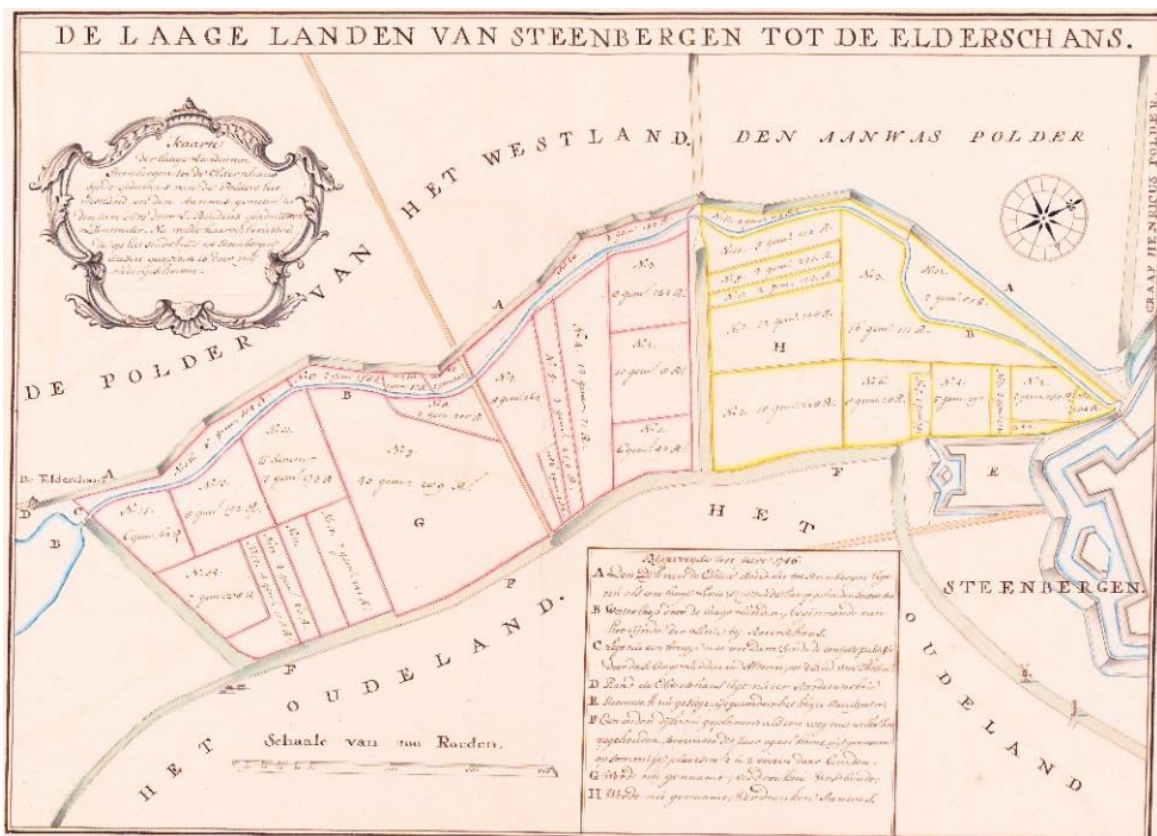
J.M.G. Leune
Elder(t) Eppen (van Lier) en de Eldersredoute te Steenbergen
Versie 23 maart 2023

Vooraf

In 1628 werd tegen de achtergrond van hernieuwde Spaanse dreiging tussen de steden Bergen op Zoom en Steenbergen een waterlinie aangelegd, anno 2016 bekend als de West Brabantse Waterlinie. Als een Spaanse aanval te verwachten viel kon een brede strook tussen beide steden onder water worden gezet, overwegend met zout water vanuit de haven van Steenbergen en deels met zoet water vanuit Bergen op Zoom. Om de linie goed te kunnen verdedigen werden drie nieuwe forten aangelegd: De Roovere, Pinssen en Moermont. Aan de oost- en de westzijde werden toegangen tot de linie vanuit land verdedigd door de bouw van kleinere verdedigingswerken die redouten of batterijen werden genoemd. Een daarvan werd in 1629 gebouwd bij de Zwarte Weel op de plaats waar de Bergsche dijk aansloot op de westelijke kadijk van de linie. Daar lag in de weg tussen Steenbergen en Bergen op Zoom een brug over de Ligne met een sluisje. ¹ Als de linie in werking werd gesteld werd de brug verwijderd. Het sluisje was belangrijk voor het inunderen van de linie vanuit het noorden.

Aanvankelijk werd de redoute omschreven als de redoute bij de Zwarte Weel. Nadat de bevelvoering op het verdedigingswerkje was toevertrouwd aan de adelborst Elder(t) Eppen (dit gebeurde vermoedelijk vanaf begin 1636) werd de naam Eldersredoute of Elderschans gangbaar, ook in officiële documenten.

De locatie van de redoute is door de landmeter Laurens Boudins in 1656 afgebeeld op een kaart van de Verdrongen Aanwaspolder en het Verdrongen Westland (delen van de linie die toen niet onder water stonden) ten zuiden van Steenbergen. Die kaart ging verloren maar in 1746 maakte D.W.C. Hattinga er de volgende kopie van met enkele aanvullingen die op de kopie zijn omschreven: ²

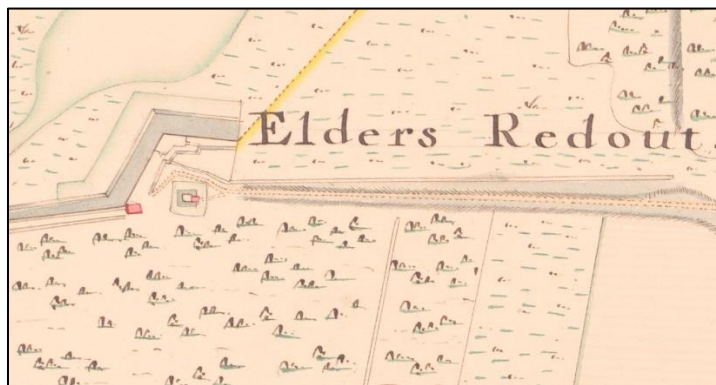

Links is ad D de Elderschans afgebeeld. Ad A is de westelijke kadijk in de linie (de dijk die vanaf Steenbergen tot aan het Verdrongen Westland gewoonlijk Doornedijkje is genoemd en daarna Lignedijk), ad B is de Zwarte Weel en ad C de genoemde brug over de Ligne.

De (stenen) redoute is afgebeeld in de vorm van een torentje:

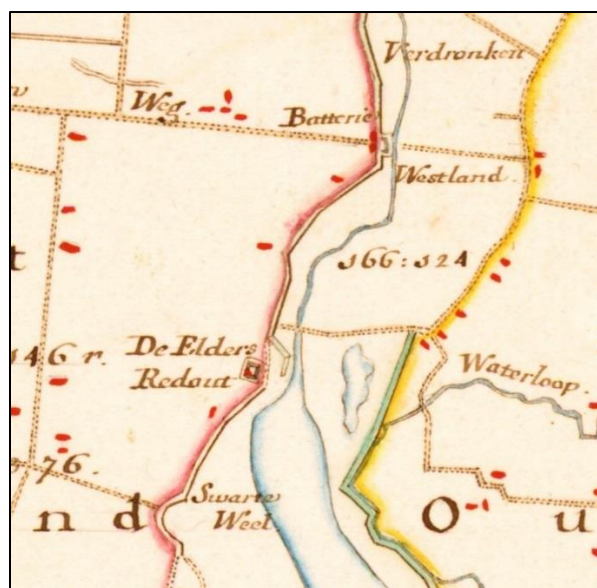

In 1731 is de redoute door Cornelis van Bommel schetsmatig als volgt afgebeeld, gezien vanuit het westen:

De redoute is afgebeeld met aan de oost- en noordoostzijde een (aarden) “enveloppe” en een voorliggende “plaats d’armes”.³ Het stenen gebouwtje aan de noordzijde van de redoute was waarschijnlijk een opslagplaats voor turf en munitie.

Op een kaart van Steenberg en omgeving naar de situatie in 1746 is de Eldersredoute gezien vanuit het zuiden door D.W.C. Hattinga schetsmatig als volgt afgebeeld:⁴

De gestippelde lijn in de oost-westrichting bij de redoute verwijst naar een weg (onderbroken door een brug over de Ligne) tussen de westelijke en de oostelijke kadijk van de waterlinie.

Vanaf eind 18de eeuw is de locatie van de Eldersredoute veelal omschreven als “De Witte Ruyter”. In 1805 is deze locatie door de landmeters Adan en Van Diepenbeek (gezien vanuit het zuiden) als volgt afgebeeld: ⁵

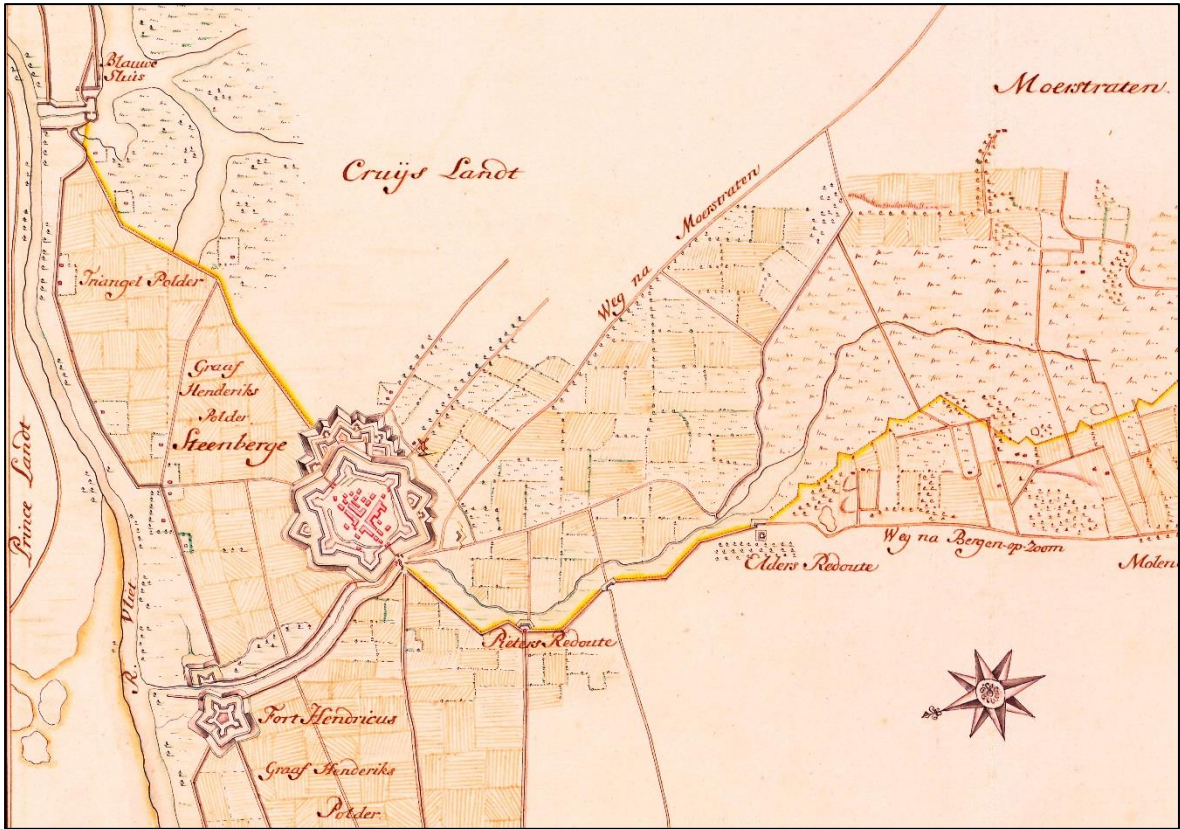

Over de Eldersredoute kunnen de volgende bijzonderheden worden vermeld: ⁶

1629	De redoute wordt aangelegd.
1629-1648	De redoute draagt bij aan de verdediging van de (in werking gestelde) waterlinie tussen Bergen op Zoom en Steenberghe en heeft zeer waarschijnlijk een permanente militaire bezetting onder het bevel van de adelsborst Elder(t) Eppen die er met zijn gezin verblijft.
1631	Eppen ontvangt een vergoeding van fl. 4 en 12 stuivers voor een “gelach” op de redoute naar aanleiding van een bezoek door enige wethouders van de stad en twee officieren van de ruitery, garnizoen houdend in Halsteren [vermoedelijk op het fort De Roovere]. ⁷
14-09-1648	Het wordt aan Cornelis Bastiaensen, soldaat in de compagnie van de commandeur Van Hagedoorn, toegestaan om, na het overlijden van Eldert Eppen, de Eldersredoute te bewonen, mits hij deze behoorlijk onderhoudt en een jaarlijkse cijns betaalt van fl. 12. ⁸ De betreffende akte wordt door de Raad van State in maart 1655 verlengd. ⁹
10-03-1659	De cijns die Cornelis Bastiaensen betaalt voor de bewoning van de Eldersredoute wordt verlaagd van fl. 12 naar fl. 6 per jaar, nadat Bastiaensen had verzocht om daarvan geheel te worden vrijgesteld gelet op de onderhoudskosten. ¹⁰
1671	De waterlinie tussen Bergen op Zoom en Steenberghe wordt in het zicht van een Franse aanval op de Republiek weer in werking gesteld, hetgeen tot 1678 zou duren. Het is onduidelijk of de Eldersredoute weer nieuw leven werd ingeblazen. Zeker is dat de bewoning door Bastiaensen werd gecontinueerd.
09-03-1677	Cornelis Bastiaensen, bewoner van de Eldersredoute, verzoekt weer om vrijgesteld te worden van de betaling van cijns van fl. 6 per jaar. De Raad van State wees dit verzoek af. ¹¹
maart 1679	Vermeld wordt dat Cornelis Bastiaensen, bewoner van de Eldersredoute, deze goed heeft gerepareerd. ¹²
24-12-1689	Cornelis Bastiaensen van Eijl is getuige bij een notarisakte te Steenberghe, omschreven als visser, wonend op de redoute bij de weel in het Oudland. ¹³
19-03-1699	Cornelis Bastiaensen (van Eel) wordt in Steenberghe begraven.

07-02-1701	De Raad van State geeft opdracht om in het kader van de Spaanse Successieoorlog de inlaatsluis bij Steenberg en te sluiten zodat de inundatielinie Bergen op Zoom-Steenbergen in werking wordt gesteld. Bovendien worden diverse polders rondom de stad Steenberg en onder water gezet. ¹⁴
maart 1704	Vermeld wordt dat de Eldersredoute is vernieuwd. ¹⁵
sept. 1704	De commandeur van Steenberg en wordt door de Raad van State gemachtigd om de weg bij de nieuwe Eldersredoute gedurende de aanstaande winter te laten onderhouden. ¹⁶
maart 1705	Het onderhoud van de weg bij de nieuwe Eldersredoute gedurende de winter, waartoe de commandeur van Steenberg en was gemachtigd, heeft fl. 10 en 16 stuivers gekost. ¹⁷
maart 1706	Inspecteurs van de Raad van State rapporteren: ¹⁸ <ul style="list-style-type: none"> • De redoute aan de Eldersdijk [de Eldersredoute] is slecht onderhouden. Van het corps de garde in deze redoute zijn alle ruiten en vensters zeer beschadigd en met stro toegestopt, het dak is niet wind- en waterdicht en de dakpannen zijn niet aangestroken [mogelijk was er toen in of bij de redoute een apart wachtverblijf dat beschadigd was en niet de redoute zelf]. • Van de Eldersdijk, die door de aannemer verplicht moet worden onderhouden om de sporen toe te maken, is het kramwerk vergaan. • Aan de aannemer is opdracht verstrekt om de geconstateerde defecten binnen zes weken te repareren.
Sept. 1709	In Steenberg en worden diverse fortificatiewerken geïnspecteerd waaronder de Eldersredoute met de weg daaraan gelegen door de inundatie. De aannemer krijgt een maand de tijd om geconstateerde defecten in orde te maken. ¹⁹
sept. 1711	Een aannemer verzoekt betaling van fl. 359 wegens het “in staat houden” van de sluis ofwel verlaat bij de Eldersredoute die anders weggespoeld zou worden. Nadat hierover advies was ingewonnen bij de opzichter Adriaen van Bommel wees de Raad van State dit verzoek af. ²⁰
16-12-1711	De Raad van State geeft in het zicht van de beëindiging van de Spaanse Successieoorlog opdracht om de inundatie tussen Bergen op Zoom en Steenberg en “af te laten” tot de hoogte van een voet. ²¹
sept. 1713	Aan enkele personen die behulpzaam waren bij het van tijd tot tijd openen van de sluis bij de Eldersredoute tot het aflaten van het water van de inundatie totdat het afgelaten water door de sassluis van Steenberg en was “gesueert” [geloosd] conform een resolutie van de Raad van State d.d. 3-6-1713 is een vergoeding van fl. 20 betaald. ²²
sept. 1715	Francois de Ram van Hagedoorn, kleinzoon van de gelijknamige commandeur van Steenberg en, heeft verzocht om door de weg tussen de Eldersredoute en het Groenedijkje [de Oudlandsekadijk] een opening te laten maken om daardoor met boten turf te kunnen vervoeren uit de achtergelegen landen. ²³ Na ingewonnen advies en na overleg met de ingelanden van Steenberg en is besloten dat het verzoek kan worden gehonoreerd. De aannemer Quirijn de Boos krijgt opdracht om op de genoemde locatie een heul te maken met een brug daarover. Hij krijgt hiervoor fl. 150, mits hij hiervoor de “rode brug” gebruikt die bij de Kaaipoort wordt verwijderd. ²⁴
juni 1727	De commies van Steenberg en wordt gemachtigd om met assistentie van de auditeur-militair materialen die eigendom zijn van de Generaliteit liggende aan de Eldersredoute buiten Steenberg en te verkopen; deze zijn afkomstig van de afgebroken sluis en heul in de dam voor deze redoute. ²⁵
juni 1732	De militaire bezetting van de Eldersredoute bestaat uit een korporaal en drie soldaten. ²⁶
juni 1734	Vermeld wordt dat de aarden “enveloppe” van de Eldersredoute en de voorliggende “plaets d’armes” goed zijn onderhouden. ²⁷
juni 1738	De stadhoud er en thesaurier-burgemeester Johan Freijters verzoekt namens de magistraat van Steenberg en om toestemming voor het op kosten van de stad leggen van een brug in de oude af- en doorgegraven Bergscheweg ten oosten van de Eldersredoute “tot veel gemak van alle menschen” en met de belofte dat die brug wordt verwijderd indien de Raad van State dit verlangt. ’s Winters is de genoemde weg zo goed als onbegaanbaar. De Raad van State stemde hiermee in op 17 september 1738. ²⁸
juni 1739	De militaire bezetting van de Eldersredoute bestaat nog steeds uit een korporaal en drie soldaten. ²⁹
juni 1746	De militaire bezetting van de Eldersredoute bestaat uit een sergeant, een korporaal en 10 soldaten. Bij de redoute zijn overdag twee wachtposten en ’s nachts één. ³⁰ Er wordt

	rekening gehouden met een Franse aanval op West-Brabant in het kader van de Oostenrijkse Successieoorlog.
April 1747	In het zicht van een Franse aanval wordt de waterlinie tussen Bergen op Zoom en Steenbergen weer in werking gesteld. Voorts worden diverse polders rondom Steenbergen onder water gezet. De inundaties worden eind 1749 beëindigd en berokkend veel schade op het platteland en ook in de stad. ³¹
juni 1760	Enige ingelanden te Steenbergen en Halsteren klagen over een kleine sluis bij de Eldersredoute in de “verkortingsweg” naar Steenbergen die in de plaats is gekomen van de open houten brug die daar ten tijde van de inundatie heeft gelegen. De sluis hindert de afwatering van hun lage landen. Zij verzoeken om de sluis geheel te openen zonder deze te sluiten, anders dan op een speciaal bevel van de Raad van State. De Raad van State besluit hierover advies in te winnen. ³²
01-11-1784	De Raad van State besluit om, zo snel als mogelijk is, de linie Bergen op Zoom-Steenbergen wederom in werking te stellen (“de linie te sluiten”). ³³ Dit in verband met een dreigende aanval van Oostenrijkse troepen op de Republiek naar aanleiding van een conflict tussen de Republiek en keizer Jozef II over het recht van de Republiek om de scheepvaart op de Schelde tussen Antwerpen en Saeftinghe fiscaal te belasten. De keizer eiste een “vrije vaart” op de Schelde en dreigde dit met geweld af te dwingen. ³⁴ De inundatie van de linie was onderdeel van een versterking van de vesting Bergen op Zoom en lag in het verlengde van het inunderen van de beide oevers van de Schelde (bij de Staatse forten Lillo en Liefkenshoek) en het inunderen van delen van Staats-Vlaanderen. ³⁵ De inundatie werd in de periode 29 september tot 2 november 1785 geleidelijk beëindigd.
20-12-1784	De Raad van State geeft opdracht om drie bruggen in de linie Bergen op Zoom-Steenbergen af te breken, waaronder de brug over de Ligne bij de Zwarte Weel. ³⁶
29-09-1785	De Raad van State geeft opdracht tot het “aflaten” van het water in de linie Bergen op Zoom-Steenbergen. Indien dit nodig mocht blijken dienen de sluisen wederom geopend te worden. ³⁷
02-11-1785	Op verzoek van de magistraat van Steenbergen d.d. 31 oktober 1785 besluit de Raad van State dat het waterpeil in de linie Bergen op Zoom-Steenbergen door het openen van “het sluisje” voor de Kaaisluis dient te worden verlaagd. Of de afgebroken bruggen in de linie (waaronder de brug bij de Zwarte Weel) hersteld mogen worden (waarom was verzocht) zal na ingewonnen advies nader worden bezien. ³⁸ De brug bij de Zwarte Weel werd uiteindelijk hersteld, hetgeen van korte duur was.
03-12-1785	Op de locatie van de Eldersredoute is een herberg in gebruik onder de naam “Witte Ruyter”. ³⁹
05-02-1793	De Raad van State geeft uit vrees voor een Franse aanval opdracht om enige wegen in het Halstersch Laag te vergraven en bruggen aldaar (in de linie Bergen op Zoom-Steenbergen) af te breken, waaronder de brug bij de voormalige Eldersredoute. ⁴⁰
13-01-1794	De Raad van State keurt goed dat de brug die door “kwaadwillenden” is gelegd bij de Witte Ruyter in het Halstersch Laag [de brug bij de voormalige Eldersredoute in de weg van Steenbergen naar Bergen op Zoom] wordt verwijderd. ⁴¹ Het bleek te gaan om een bruggetje voor voetgangers. ⁴²
juli 1794	De linie Bergen op Zoom-Steenbergen wordt in het zicht van een Franse aanval op West-Brabant in werking gesteld als onderdeel van de meeromvattende Zuiderwaterlinie. ⁴³ Voorts worden diverse polders rondom Steenbergen onder water gezet. ⁴⁴ Het water bereikte pas eind september 1794 het vereiste peil. Over een herleving, bezetting of versterking van de Eldersredoute in dat jaar is niets gedocumenteerd. De redoute wordt niet vermeld in een advies over versterking van de defensie in het gebied tussen Bergen op Zoom en Steenbergen. ⁴⁵
1805	Op de locatie van de redoute is een huis gesitueerd, genaamd “De Witte Ruyter”.

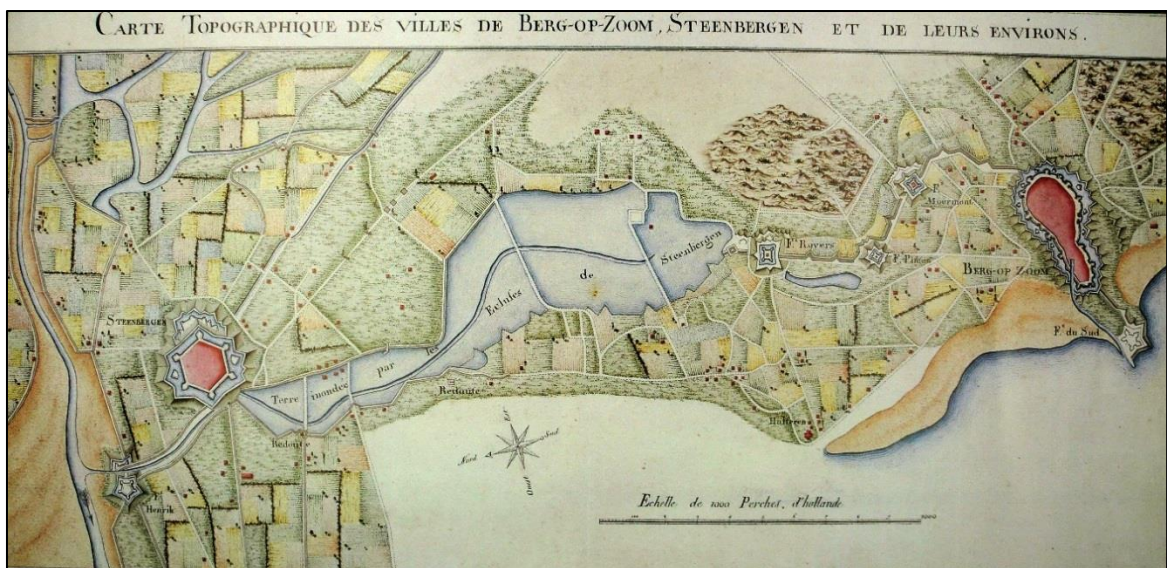
Fragment van de linie Bergen op Zoom-Steenbergen, ca. 1746. ⁴⁶

Eldert Eppen van Lier

Over Eldert Eppen kunnen de volgende bijzonderheden worden vermeld:

Datum	Gebeurtenis
ca. 1588	Hij is waarschijnlijk in Lier [anno 2016 in België] in of omstreeks dat jaar geboren. ⁴⁷
21-01-1612	Als jonge man van Lier doet hij ondertrouw in de gereformeerde kerk van Steenbergen met Willemina Jans, weduwe van Willem Snel. Aangetekend wordt dat hij dient (waarschijnlijk als soldaat) in de compagnie van kapitein Hans van den Bosch. Het huwelijk wordt in de genoemde kerk ingezegend op 21-2-1612.
25-08-1619	In de gereformeerde kerk van Steenbergen wordt gedoopt: Pieter, zoon van Elder Heppo. De moeder wordt niet vermeld. Dooptgetuige is korporaal Snijder. Hoogstwaarschijnlijk is Elder Heppo identiek met Elder Eppen.
1628-1629	Zijn vrouw (N.N.) wordt begraven op het kerkhof van de geref. kerk van Steenbergen. Eppen betaalt alleen voor het lenen van het doodkleed. ⁴⁸
30-12-1629	Hij hertrouwt (ondertrouwt en trouwt) in de geref. kerk van Steenbergen met Heiltje (Heiltien) Adriaens, weduwe van Marijnus Enoutsse, zoon van Enout Marinisse. ⁴⁹ Aangetekend wordt dat Eldert soldaat is onder Romein van Wijngaerden (waarnemend commandeur van Steenbergen 1623-1630). ⁵⁰
29-11-1630	Hij is adelborst in de compagnie van wijlen Romein van Wijngaerden. ⁵¹
15-02-1631	Hij is doopgetuige in de geref. kerk van Steenbergen. ⁵²
13-06-1631	Hij is adelborst in de compagnie van kapitein Willem Sloot. ⁵³
18-10-1632	Hij is adelborst in de compagnie van kapitein Pieter van (der) Meulen, waarnemend commandeur van Steenbergen. ⁵⁴
02-01-1634	Idem. ⁵⁵
14-02-1636	Hij compareert met tweede echtgenote over de rechten van zoon Pieter, voortgekomen uit het eerste huwelijk. Hij wordt weer omschreven als adelborst onder Van (der) Meulen, maar nu met de toevoeging dat hij commandant is op de redoute bij de Zwarte Weel. ⁵⁶
07-01-1637	Hij koopt voor fl. 255 diverse percelen schaarhout in het Westland nabij de watermolen, waaronder het perceel "Den Cleijnen Geer". ⁵⁷
23-01-1638	Vermeld wordt dat hij 50 jaar oud is. ⁵⁸
21-05-1638	Hij verstrekt een lening van fl. 100 aan de aannemer Geert Cornelisse Beer die op 21-1-1640 werd terugbetaald. ⁵⁹
23-01-1640	Hij heeft een zakelijk geschil met Corstiaen Jacobse van de Leur, koopman te Steenbergen. ⁶⁰
05-03-1640	Hij is adelborst in de compagnie van Hagedoorn (François de Ram van Hagedoorn, commandeur van Steenbergen 1639-1666). ⁶¹
02-11-1641	Hij is doopgetuige in de geref. kerk van Steenbergen.
22-02-1642	Vermeld wordt dat hij een huis bezit aan de zuidzijde van de Damstraat (de Kaaistraat). ⁶²
20-10-1642	Hij compareert te Steenbergen (omschreven als commandant van de redoute tussen Steenbergen en Bergen op Zoom) en machtigt iemand in Den Haag om te regelen ("metter minnen of metter rechte") dat de weduwe van Joan van Lier, die in Den Haag is overleden, staat en inventaris opmaakt van nagelaten bezittingen, zulks in verband met het recht van de weeskinderen op hun vaderlijk goed. Hij zegt dit te doen als neef en bloedverwant van deze kinderen. ⁶³
13-06-1643	In de geref. kerk van Steenbergen wordt zoon Jan Lijer [Johan Eldertse van Lier] gedoopt, voortgekomen uit het tweede huwelijk, met als getuige Abigel N.N.; zie voor bijzonderheden over deze zoon de bijlage.
20-01-1645	Hij is doopgetuige in de geref. kerk van Bergen op Zoom, samen met zijn echtgenote. Zijn achternaam wordt foutief genoteerd (verstaan) als Ebben.
21-06-1645	Hij koopt voor fl. 1200 een boerderijtje met 9 gemeten land in het Westland. Verkoper is de notaris Mr. Cornelis Coenraeds die het kocht van Sebastiaen Rongen. ⁶⁴
30-08-1645	Hij procedeert tegen Laureijs Engelen te Bergen op Zoom van wie hij nog fl. 100 tegoed heeft. ⁶⁵
20-01-1647	Hij koopt voor fl. 1850 uit de boedel van de aannemer Geert Cornelissen Beer een huis met erf in de Damstraat (later Kaaistraat genoemd) te Steenbergen plus een "hut" en erf in de Berenstraat. Het huis in de Damstraat grenst oostelijk aan het huis met erf van Pieter Houdijck, westelijk aan het huis van Jacob Damen, zuidelijk aan de Berenstraat en noordelijk aan de Damstraat. De hut in de Berenstraat grenst oostelijk aan de hut die eigendom is van Leendert Pietersen van der Veen; het gekochte erf ligt daarnaast. ⁶⁶

27-07-1647	Hij (omschreven als Elder Eppe van Lier) testeert thuis op de langstlevende met tweede echtgenote. Aan het Gasthuis wordt fl.100 gelegateerd en aan de huisarmen (de diaconie van de geref. kerk) fl. 50. Het gezamenlijke kind (Johan) ontvangt fl. 1000 als hij volwassen is; dit bedrag blijft ter beschikking van de langstlevende. ⁶⁷
28-09-1647	Door belijdenis wordt hij lidmaat van de gereformeerde kerk van Steenberg. ⁶⁸
26-05-1648	Hij betaalt de tweede termijn van het op 20-1-1647 gekochte huis, hut en erf. ⁶⁹
14-12-1649	Hij trad op als borg van Glaude de With (o.m. chirurgijn en bakker te Steenberg) en werd door de ontvanger Pieter Schagen aangeslagen voor fl. 400 omdat De With niet in staat was de pacht som als pachter van de impost op de bieren te Steenberg te betalen. Met De With werd een betalingsregeling getroffen. ⁷⁰
17-12-1649	Hij leent van Adriaen van Alphen, apotheker te Bergen op Zoom, fl. 400, hetgeen op 18-12-1652 werd terugbetaald. ⁷¹
22-08-1653	Hij testeert met tweede echtgenote thuis, ziek op bed liggend. De locatie van zijn woonhuis wordt omschreven als “de tweede redoute staende op den dijk streckende naer Bergen op den Zoom onder het gebied deser stadt [Steenbergen].” ⁷² Nieuw is o.m. dat zoon Pieter uit het eerste huwelijk fl. 500 zal erven wegens zijn vaderlijk en moederlijk goed; deze verbleef toen in het buitenland. ⁷³ Zie verder de integrale versie van het testament verderop.
21-03-1654	Hij wordt in de kerk van Steenberg begraven, waarvoor fl. 9 en 10 stuivers werd betaald. ⁷⁴
25-06-1654	Zijn weduwe Heyltien Adriaens hertrouwt (otr. Steenberg 25-06-1654, tr. Kruisland 26-7-1654) met Pieter van [den] Berge, geboren in Iperen, schoolmeester te Steenberg en weduwnaar van Marija Russaet [Rutsaert?]. ⁷⁵
17-11-1670	Heyltien Adriaens wordt in Steenberg begraven. Er ontstaat een geschil tussen haar weduwnaar Pieter van den Berge en haar zoon Jan van Lier over de toedeling van het vaderlijk en moederlijk goed ad fl. 500 aan diens stiefbroer Pieter Eppen, zoals vermeld op 22-8-1653. ⁷⁶

De linie Bergen op Zoom-Steenbergen ca. 1794. ⁷⁷

Het testament van Elder(t) Eppen van Lier en zijn echtgenote, 22 augustus 1653, vastgesteld op de Eldersredoute kort voor zijn overlijden:

Elder, Naem ons Horner, Amd, Wij Doan —
Stouwer, ende Claes Janse vander Vries, Sced,
poude tot Stoubergen, Maeker, houwelijck, ende
"Certificeren by dese dat op eeder voer ons sijn, ver-
seend ende gecompactert, — Edert Vppe van,
"Lide mit Heyltic Adriaens sijnne Wethige Huij-
vrouwe, sijde Haer Memorie ende verstaet —
"volcomentlijck maectice ende gebruyckende —
"Nuttighestaende der geschiede, — Edert Vppe,
"sichelijck van Legand te bedde was Leggende,
"Ende verclaende dat sij aenuerchende der men-
"schelijcke nature broef sijt niet sekender te sijn,
"dan de Doot ende niet soe enker als dier der,
"solder, daerommede mit vele bedachte sinne onbe-
"dwong, ende onbedelijck van jemandes rebbel gemacht
"gesloten ende geordonneert, gelijk sij maekel, sijnke,
"ende ordonneert by dese dit Haer Testament ende —
"nijthertel Wilde inder forme ende Maniere, naer
"volgende, Ende eerste maekel ende Legatere sij
"Testament, sijn acht aen Huijbe ende Diaconie
"deser Stadt Halff ende Halff desomme van Honder
"guldens, Item aen Maijckel Pieter Wddewer van
"Willen Tambour vijffentwintice guldens ende,
"ende belagende Haer voordere godder, Haeffelijck
"ende erfelijck goet sijn, gemint, ende ongemint,
"Haer by — Doot Almacetic op deser werelt
"verleent ogene niet gesouder, alle deselve ver-
"clende Hij Testament ende sijn Testament te
"ginnel, te goes, te ladte, ende te maekel, des-
"peticelijck d'erst afflijgic ende Lancploodende —

van Haer Brjden, omme daer over te disponeren
naer sijn welgevallen, onder conditie nochtans
dat de lauce vloeden, hier hiut bij Haer Costatarius
te samen in gewonelyck verwocht gemaect soan
gedone van . . . moette onder sonder d' Ali-
m'it'us in acht d' d' stauch, cl'it'us, d' d' v' d' d'
s' h' d' d' g' s' o' t' t' a' m' e' l' i' c' h' e' d' u' d' e' w' e' l' y' c' h' e' n' a' e' r'
Stad d' d' g' o' l' d' e' n' t' e' l' y' t' t' o' t' d' a' t' z' i' j' s' a' l' g' e' c' o' m' e' n' s' i' j' n'
te onderdomme van v' i' e' r' e' n' t' w' i' n' t' i' c' h' e' g' a' d' e' l' o' f' t' e'
tot H' u' w' o' l' y' c' h' e' s' S' t' a' t' e' v' u' d' e' a' l' s' d' a' n' b' o' v' e' r' z' i' j' n' a' z'
H' e' r' v' o' o' r' v' a' d' e' r' l' y' c' h' e' o' f' t' m' o' d' e' r' l' y' c' h' e' g' o' d' v' o' l' d' e' t'
d' o' s' s' u' m' e' v' a' n' S' t' u' y' f' e' n' t' g' u' l' d' e' n' e' r' n' s' , L' a' t' e' n' d' e' d' e' r'
v' o' o' r' s' c' h' e' w' o' o' r' H' a' r' e' s' s' o' n' e' o' o' c' h' g' o' d' i' e' r' v' o' d' e' d' e' t' t' y' t'
v' a' n' d' e' v' o' o' r' s' c' h' e' w' o' o' r' o' p' w' o' o' d' i' n' g' e' t' e' r' s' c' h' o' l' d' e' g' a' n' s' h' e' r' e'
k' o' p' e' d' u' d' e' s' c' r' i' j' v' e' n' m' e' t' z' i' j' a' n' b' a' c' t' e' o' f' t' e' w' i' n' g' e'
a' u' d' e' r' o' p' w' o' o' t' i' d' d' a' e' r' m' o' e' t' z' i' j' s' i' j' n' e' s' c' o' s' t' s' a' l' c' o' m' e' n'
g' e' w' i' n' n' e' n' . S' t' e' l' l' e' n' d' e' t' o' t' d' i' e' s' d' i' j' d' e' s' i' j' C' o' s' t' a' t' i' o' e'
M' a' l' e' a' n' d' e' r' s' o' o' c' h' t' o' t' v' o' o' g' t' o' f' t' e' v' o' o' g' d' a' s' s' e' o' v' e' r' s' a' e'
v' o' o' r' s' c' h' e' w' o' o' r' h' i' u' t' s' o' n' d' e' r' d' a' t' s' i' j' b' e' g' i' n' n' e' t' d' a' t' d' e'
W' e' s' t' e' n' d' e' v' a' n' S' t' r' e' n' b' e' r' g' e' n' , d' a' e' r' o' v' e' r' a' n' i' c' h' g' e'
s' a' c' e' s' a' l' g' e' b' e' e' . A' l' s' d' e' s' L' a' u' c' e' v' l' o' e' d' e' n' t' o' t' e' t' o' o' v' e' r'
l' e' d' e' n' v' a' n' w' i' n' g' e' S' t' a' d' e' o' f' t' e' s' u' b' s' e' n' t' a' r' i' s' i' n' g' e' n'
c' o' n' s' t' r' i' n' g' e' n' , a' l' s' d' e' s' o' v' e' r' d' i' d' e' a' l' l' e' a' n' d' e' r' e' v' a' n' a' l' l' e'
o' p' s' i' e' g' t' o' u' t' l' a' s' t' e' n' d' e' d' u' d' e' v' o' o' t' s' o' o' v' o' l' e' d' e' s' t' n' o' o' t' s' i' j'
d' a' e' r' v' a' n' s' e' r' l' i' d' e' r' e' n' d' e' b' i' j' d' o' s' e' , v' u' d' e' o' f' t' g' e' w' i' d' e' d' a' t'
d' e' v' o' o' r' s' c' h' e' w' o' o' r' . D' a' r' t' o' p' e' s' d' e' r' e' s' t' a' f' f' l' y' v' i' g' e' g' e' n' a' m' e'
t' e' w' o' r' d' e' . S' o' o' b' l' y' f' t' d' e' v' o' o' r' s' c' h' e' w' o' o' r' C' o' s' t' a' t' i' o' e' v' e' r'
o' b' l' y' g' e' t' a' z' d' e' C' o' s' t' a' t' i' o' n' e' v' o' o' t' s' o' n' d' e' p' r' i' c' t' e' r' v' e' d' e' n'
t' o' g' o' u' t' w' o' o' d' i' c' h' e' i' n' s' t' a' u' d' i' c' h' e' b' o' v' e' r' s' i' j' n' e' M' o' d' e' r' e' g' o' d'
W' e' s' t' e' n' d' e' H' o' u' d' e' t' g' u' l' d' e' n' n' i' j' t' t' e' w' e' n' c' h' e' b' o' v' e' r' s' i' j' n'
v' a' d' e' r' l' y' c' h' e' s' s' u' c' c' e' s' s' i' e' d' o' s' s' u' m' e' v' a' n' v' i' e' r' H' o' u' d' e' n'
g' u' l' d' e' n' e' r' n' s' , s' o' n' d' e' r' m' e' e' r' , d' a' r' v' a' n' d' e' z' i' j' g' e' n' s' a' l'
m' o' e' t' t' e' H' o' u' d' e' n' g' e' c' o' n' t' e' n' t' e' r' t' i' n' c' o' n' s' i' d' e' r' a' t' i' o' v' a' n' v' o' l' e'

leender byder Testatoris sijnen doome betaelt,
ende diensse verminge als een verstrecht, ende
in cas der voorsagde Pieter deere, ende der voer-
segde Joan deere van Lier, inder voorsunder,
Hare gevallen voor Huislyche Statu ofte Wettelyche
oor naer te laten quam te overlijden, soo sal de voer-
segde Heijlic Adriaens volstaen niet in plaats
sander Sijner gulden, ende der vier Honderd
gulden veringemelt ende naeste Vlinder ende
bloetwotgaut, nijtliclyche desonme van twee
Honderd gulden ende, ende mander niet, ende
of gesonden dat de voorsagde Heijlic Adriaens
erst afflyve wiede, ende dat der voorsunder,
Hare Joen van Vlender als vore is gesegt voor
sijn voorsagde bejaertgijt ofte Huislyche Statu
quam te overlijden, soo sulle de twee broeders
kinderen van sander Testatoris voor eader of sijn
stoffer, naemoutlych de wase van Pieter
Adriaens desonme van Sijner gulden, ende
sijn kind van Willem Adriaens desonme van ses
gulden ende, bij eader eerst te gemeten naede
soot vander Testatoris, niet desseffde eerste ende
goudste goudste, justitiedende ende nomindende
de opgemette Testatoris malander eader kin-
deren ende Hare broeder kinderen veringemelt in
vorige voorsunder, voor Hare enige ende inder,
sede veringemelt niet volke wete van justitied,
Willeme ende begedende uit die dat dese
Hare dispositie sal Stadt grijpen ende soter volcomen
offert sijn bij forme van Testament, Codicill, donatie
of ander sinte, soo ende gelijck jmaute Testament
ende nijtliclyche Willeme alder oft Stadt grijpen ende

offert potterij, mace, albaert oock soo dat alle ende
vergelycke des Solenpuytjes naar rechtte god eijgen
gevoelende niet al oft volcomoutlyck is moelt
wofte accepter volgt tot die vijnde doot ende te
niet doende alle Costantins voor dat de desen bij
een edice fuitte gemacht. Aldus godaig ende
getofftardt te woonlijse vanden Costantins op de
tweede vorduytste stadde op de dijen streeke
naer Bergen op de Zoom onder gebied deser Stadt
des twaentwintigste Augustij sefties Honderd
vijer vijftig.

Bijlage: Enige bijzonderheden over Johan Elderse van Lier ⁷⁸

Hij is geboren in het Westland van Steenbergen (vermoedelijk op de Eldersredoute) en gedoopt te Steenbergen op 13-6-1643 als zoon van Elder Eppen van Lier en diens tweede echtgenote Heyltien Adriaens. Hij werd in het doopboek ingeschreven als Jan Lijer. Op 30-1-1659 testeerde hij als jonge man te Steenbergen waarbij hij zijn moeder aanwees als zijn erfgename. ⁷⁹ Hij werd toen door de notaris omschreven als Joan Elder Eppen van Lier en ondertekende de betreffende akte als Jan van Lier. Op 19-7-1666 verkreeg hij van de Staten van Zeeland admmissie als landmeter. ⁸⁰ In de periode 1667-1697 was hij in Nieuw-Vossemeer schoolmeester, voorzanger en koster. Hij was daar lid van het “Bussegilde” (een schuttersgilde) waarvan hij in de jaren 1667-1678 deken was. Hij overleed in 1697, vóór 20 juni.

Hij otr. (1) Nieuw-Vossemeer 2-4-1667 Jacomijntien Otte(n), ged. Steenbergen 9-2-1641, dochter van Simon Simonse Otten en Neelken Jans, en weduwe van Carel Reijnierse (Huinenbaert); ⁸¹ zij overleed kort vóór 3-6-1679 toen het besloten testament van haar en haar vorige echtgenoot d.d. 15-10-1659 werd geopend. ⁸²

Hij otr. (2) Nieuw-Vossemeer 7-6-1683, tr. (2) ald. 27-6-1683 Adriana Cornelisse Regenboogh, j.d., geb. Strijen, toen wonend in Steenbergen; zij otr. Nieuw-Vossemeer 5-4-1704, tr. aldaar Leendert van der Blik, j.m. van Tholen, schoolmeester te Nieuw-Vossemeer en opvolger van haar overleden echtgenoot. ⁸³

Uit het eerste huwelijk kwamen de volgende kinderen voort, geref. gedoopt te Nieuw-Vossemeer (behalve ad d) en steeds met de achternaam Van Lier:

- a. Cornelia, 6-6-1669.
- b. Heijlken, 10-5-1671.
- c. Neeltien, 7-5-1673.
- d. Joanna, 26-9-1674 (wegens absentie van de predikant gedoopt te Steenbergen).
- e. Eldert, 26-12-1675.
- f. Louize, 6-2-1678.

Uit het tweede huwelijk kwamen de volgende kinderen voort, eveneens gedoopt te Nieuw-Vossemeer, ook met de achternaam Van Lier:

- g. Eldert, 17-9-1684.
- h. Cornelis, 14-10-1685.
- i. Eldert, 9-3-1687.
- j. Bastiaan, 12-12-1688.
- k. Helena, 10-9-1690.
- l. Francina, 16-12-1691.
- m. Bastiaan, 21-2-1694.
- n. Cornelis, 1-1-1697.

In den nachme des sevens amts. Voor my Jan
 Dintchen openbaer Notaris y. Ende vonds getuygh
 naergeroempt Comparerds Joan Edw exps van Lier
 Jongman sijn nummer ende ver tant geueog mastoz
 doons bunnel des Stadt he luyt van sijn moder
 Gyn/rouwe van Pictu vanden Berg he goume d' h
 aegier, Ende verclardt myt sijn vrye wille
 Ende eubdelougen wille in alle sijn nau he lath
 goddel. tot sijn edwig ende uniuersel et agnascum
 he Justiciere ^{mit wille recht} ~~notaris~~ de vout sijn moder
 Gelyck adriand, omme danover he moeg de ponden
^{naer sijn wille} ~~notaris~~ Willende he begerende sy
 Comparant ~~mit~~ dat des sijn dispositie ende
 Testament sal he lathgryps ende sordus volcomen
 he doet, allebeit oick sijn dat alle ende jegdlych
 de selduynticht ^{hij} sijn nau recht geognerent
 niet al ~~he~~ volcoment he ward as geueogt
 Ende gedaen bunnel ~~notaris~~ de 30 January
 1659 he Regoudubij sijn te over sijn van
 Intgert woffels biadrager bunnel des Stadt he
 Dynant Coninck he sijn gys miltred onder
 sijn gouderandin desse in Gaarus sijn bunnel des
 Stadt, alle getuygh sordus pond. sijn sijn
 he mit ingtuygh end armel woffels aegier d'ij que d'ij
 sijn b'ib,

Jan van Lier

Dintchen
 Coninck
 Notaris

Woffels
 1659

Het testament van Jan van Lier, 30 januari 1659.

Afkortingen

att.	attestatie
BHIC	Brabants Historisch Informatie Centrum (in Den Bosch)
HGS	archief Hervormde Gemeente Steenbergen (in WBA archiefnr. 957).
inv.	inventaris
NA	Nationaal Archief (in Den Haag)
NaS	notarieel archief Steenbergen (in WBA archiefnr. 909)
OgaS	oud gemeentearchief Steenbergen (in WBA archiefnr. 900)
OraS	oud rechterlijk archief gemeente Steenbergen (in WBA archiefnr. 906)
otr.	ondertrouw
RvS	archief van de Raad van State (in het NA)
tr.	trouwde
WBA	West-Brabants Archief (te Bergen op Zoom)
SZ	archief van de Staten van Zeeland en van de Gecommitteerde Raden van Zeeland (in het ZA)
ZA	Zeeuws Archief (in Middelburg)

Geraadpleegde literatuur

(NB: in mijn studie over de geschiedenis van het fort Henricus te Steenbergen zijn de literatuurreferenties uitvoeriger verantwoord)

- Buisman, J., Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen, deel 6, 1751-1800, Franeker, 2015.
- Ham, W. A. van, Merck toch hoe sterck. Bijdragen tot de geschiedenis van de vestingwerken van Bergen op Zoom, serie Studies uit Bergen op Zoom, deel 4, Bergen op Zoom, 1982.
- Ham, W.A. van, De vesting Steenbergen en bijbehorende werken, in: J. Sneep e.a. (red.), Atlas van historische vestingwerken in Nederland; Noord-Brabant, Utrecht, 1996, p. 67-76.
- Leune, J.M.G., Lillo en Liefkenshoek; de geschiedenis van twee Scheldeforten 1585-1786, deel 1, Brussel, 2006.
- Leune, J.M.G., De landgoederen Ekelenberg en Padmos in Steenbergen, Heerhugowaard, 2012.
- Pasmans, P.J.H.M., Steenbergen tijdens het beleg en de inname van Bergen op Zoom in 1747-1748, in: Jaarboek nr. 48 van de Oudheidkundige Kring "De Ghulden Roos", Roosendaal, 1988, p. 109-137.
- Zwitzer, H.L. (geregideerd door J. Hoffenaar en C.W. van der Spek), Het Staatse leger, deel IX; de achttiende eeuw 1713-1795, Amsterdam, 2012.

Noten

-
- ¹ Op die locatie ligt anno 2016 nog steeds een brug over de Ligne.
- ² BHIC, Kaartencollectie, 343-611.
- ³ Idem, 343-593. De benamingen zijn ontleend aan een beschrijving van de redoute in juni 1734 (RvS, inv. 1607, Verbaal Steenbergen juni 1734). Een enveloppe is een beschermingswal rondom een vastingwal. De enveloppe bij de Eldersredoute is nog afgebeeld op een kaart van C.J. Diepenbeek en J.B. Adan d.d. 3-12-1805 (zie noot 5).
- ⁴ BHIC, Kaartencollectie, 343-607.
- ⁵ OgaS, inv. 1013, kaart nr. 50 (idem op kaart nr. 49).
- ⁶ Over de geschiedenis van de Eldersredoute (zoals over de uitrusting en de bemanning ervan) zijn in de geraadpleegde bronnen van de Raad van State en van de stad Steenbergen slechts sporadisch bijzonderheden aangetroffen. In mijn boek over de geschiedenis van het fort Henricus te Steenbergen worden diverse bijzonderheden vermeld over militaire gebeurtenissen en ontwikkelingen in het gebied tussen Steenbergen en Bergen op Zoom in de 17de en 18de eeuw; zie: J.M.G. Leune, Het fort Henricus te Steenbergen, 2017, hoofdstuk 2 (webversie: <https://www.hanleune.nl/steenbergen/209-het-fort-henricus-te-steenbergen>).
- ⁷ OgaS, inv. 317, Stadsrekening 1634-1635, fol. 34v (dus later vergoed).
- ⁸ In verschillende documenten is hij omschreven als Cornelis Bastiaense van Eijl (of van Eel) zoals in het verbaal van september 1678 en bij zijn tweede huwelijk in 1680. Hij is geboren in Heusden en was eerst gehuwd met Majken Wolpherts (Wolfaerts, Wolfs). Zij werden op 10-10-1654 lidmaten van de geref. kerk van Steenbergen (HGA, inv. 1, fol. 51). Na haar overlijden hertrouwde hij op 10-3-1680 in Halsteren met Catharina Jans, weduwe van Jan van Sichem en toen wonend in Heusden. De ondertrouw vond plaats in Heusden op 6-2-1680 (vermeld in het trouwboek van de geref. kerk van Steenbergen) en op 6-3-1680 verstrekke deze kerk een attestatie voor het huwelijk. Zijn eerste echtgenote overleed op de Eldersredoute

(“de tweede ronduijt”) en werd in Steenberg en op 4-4-1679 begraven. Zijn tweede echtgenote overleed eveneens op de Eldersredoute en werd in Steenberg en op 18-2-1692 begraven. Hij hertrouwde nog eens (otr. Roosendaal 30-8-1692, tr. ald. 15-9-1692) met Tanneken Jacobs Huijgens, j.d., wonend te Roosendaal. Zij was in Steenberg en op 16-1-1701 getuige bij een rooms-katholieke doop. Hij werd in Steenberg en op 19-3-1699 begraven, omschreven als Cornelis Bastiaense van Eel.

Tot de kinderen van Cornelis Bastiaense, voortgekomen uit het eerste huwelijk en opgegroeid op de Eldersredoute, behoren (met hun doopdatum te Steenberg en): Bastiaen (1-12-1647) (later vermeld als Bastiaen Cornelissen van Eijl), Antoni (13-8-1656; begraven te Steenberg en op 28-9-1694 als Anthonij Cornelisse van Eel), Geert (22-12-1658) (later vermeld als Geert Cornelissen van Eijl), Petronella (22-8-1666) en Catarina (29-12-1671). Zoon Bastiaen (Bastiaen Cornelisse van Eijl) werd door belijdenis op 24-12-1676 samen met zijn vrouw Celiken Geerts van Starckenborgh lidmaat van de geref. kerk van Steenberg en (HGS, inv. 1, ongefolierd).

⁹ RvS, inv. 1569, Verbaal Steenberg en maart 1655.

¹⁰ Idem, inv. 1570, Verbaal Steenberg en maart 1659.

¹¹ Idem, inv. 1578, Verbaal Steenberg en maart 1677.

¹² Idem, inv. 1580, Verbaal Steenberg en maart 1679.

¹³ NaS, inv. 47, 24-12-1689.

¹⁴ RvS, inv. 136, 7-2-1701; OgaS, inv. 155, resoluties van 23-2-1701 en 7-8-1702.

¹⁵ RvS, inv. 1596, Verbaal Steenberg en maart 1704.

¹⁶ Idem, inv. 1597, Verbaal Steenberg en september 1704.

¹⁷ Idem, inv. 1596, Verbaal Steenberg en maart 1705.

¹⁸ Idem, inv. 1598, Verbaal Steenberg en maart 1706.

¹⁹ Idem, inv. 1601, Verbaal Steenberg en september 1709.

²⁰ Idem, inv. 1601, Verbaal Steenberg en september 1711.

²¹ Idem, inv. 178, 16-12-1711. Aan de Spaanse Successieoorlog was toen nog geen einde gekomen. Dit gebeurde pas op 11 april 1713 met de Vrede van Utrecht.

²² RvS, inv. 1601, Verbaal Steenberg en september 1713.

²³ Zie voor de genoemde inwoner: <http://www.hanleune.nl/steenbergen/161-de-landgoederen-ekelenberg-en-padmos-in-steenbergen>, o.m. p. 64. De genoemde weg (met de brug over de Ligne) is afgebeeld op de reeds aangehaalde kaart in de kaartenlocatie van het BHIC onder nr. 343-611. De (inmiddels vele malen aangepaste) brug ligt anno 2016 in de Halsterseweg, nabij de locatie die doorgaans wordt omschreven als de “Witte Ruiters”. Ook te omschrijven als de kruising van het Waterhoefke en de Halsterseweg.

²⁴ RvS, inv. 1603, Verbaal Steenberg en september 1715.

²⁵ Idem, inv. 1605, Verbaal Steenberg en juni 1727.

²⁶ Idem, inv. 1606, Verbaal Steenberg en juni 1732.

²⁷ Idem, inv. 1607, Verbaal Steenberg en juni 1734.

²⁸ Idem, inv. 1608, Verbaal Steenberg en juni 1738.

²⁹ Idem, inv. 1608, Verbaal Steenberg en juni 1739.

³⁰ Idem, inv. 1610, Verbaal Steenberg en juni 1746.

³¹ Pasmans, 1988.

³² RvS, inv. 1611, Verbaal Steenberg en juni 1760.

³³ RvS, inv. 353, 1-11-1784, fol. 716.

³⁴ Zwitser, p. 554-558; Leune, 2006, deel 1, gedrukte versie p. 679-698. Jozef II (1741-1790) was in de periode 1765-1790 keizer van het Heilige Roomse Rijk. Sinds 1713 was de keizer van dit rijk landsheer van de Zuidelijke Nederlanden als uitvloeisel van de beslechting van de Spaanse Successieoorlog.

³⁵ Van Ham, 1982, p. 93 en 117-118.

³⁶ RvS, inv. 353, 20-12-1784, fol. 2168v-2169.

³⁷ Idem, inv. 356, 29-9-1785, fol. 2237. Verwacht werd dat het conflict met de keizer spoedig zou worden opgelost, gelet op de voortgang van de besprekingen daarover met bemiddeling van de Franse koning. Deze verwachting bleek juist.

³⁸ RvS, inv. 357, 2-11-1785, fol. 2426 e.v.; OgaS, 2049, 2-11-1785.

³⁹ BHIC, toegang 109, inv. 229, Garnizoensboek Steenberg en 1772-1794 (1808), 3-12-1785.

⁴⁰ RvS, inv. 378, 5-2-1793.

⁴¹ Idem, inv. 382, 13-1-1794.

⁴² BHIC, toegang 109, inv. 229, Garnizoensboek Steenberg en 1772-1794 (1808), 22-1-1794.

⁴³ Van Ham, 1996, p. 68.

⁴⁴ <http://www.hanleune.nl/steenbergen/167-oorlogsschade-in-steenbergen-1794-1797>; Buisman, 2015, p. 823.

⁴⁵ RvS, inv. 2325.

⁴⁶ BHIC, Kaartencollectie, 343-587.

-
- ⁴⁷ NaS, fol. 389v, 23-1-1638.
- ⁴⁸ HGS, inv. 281, fol. 53v.
- ⁴⁹ OraS, inv. 1555, 12-11-1632. Mogelijk was Heiltje Adriaens eerder weduwe van Jochem Crijnse die ca. 1615 sergeant was in de compagnie van kapitein en commandeur Borrewater (HGS, inv. 100, Lidmatenlijst 1611-1622). Op 28-3-1631 compareerde Heyltje Adriaens voor de schepenbank van Steenberg en maakte melding van land en goederen van haar vorige man in Gilze en Oosterhout (OraS, inv. 1726, fol. 20v).
- ⁵⁰ Zie voor Van Wijngaerden: <http://www.hanleune.nl/steenbergen/149-commandeurs-van-steenbergen-1602-1795>.
- ⁵¹ OraS, inv. 1725, fol. 207v, 29-11-1630.
- ⁵² In het betreffende doopboek zou zijn achternaam ook gelezen kunnen worden als Effen, doch Eppen moet zijn bedoeld.
- ⁵³ OraS, inv. 1726, fol. 28v, 13-6-1631.
- ⁵⁴ Idem, fol. 77, 18-10-1632. OraS, inv. 1555, 12-11-1632.
- ⁵⁵ NaS, inv. 10, 2-1-1634. Pieter van der Meulen verving destijds regelmatig de commandeur van Steenberg, Philips van Thienen (zie: <http://www.hanleune.nl/steenbergen/149-commandeurs-van-steenbergen-1602-1795>).
- ⁵⁶ NaS, inv. 12, 14-2-1636.
- ⁵⁷ Idem, fol. 334, 7-1-1637.
- ⁵⁸ Idem, fol. 389v, 23-1-1638.
- ⁵⁹ Idem, fol. 414v, 21-5-1638 en 21-1-1640.
- ⁶⁰ OraS, inv. 1727, fol. 81v, 23-1-1640. Van de Leur “verbond” in verband met dit geschil zijn huis op de Markt te Steenberg, genaamd “Den Ouden Prins”. Het geschil had betrekking op het eigendom van rijshout dat was gekapt in het Oudland. Het werd behandeld door de rechtbank in Breda (OraS, inv. 1727, fol. 100, 8-5-1640).
- ⁶¹ Zie voor De Ram van Hagedoorn: <http://www.hanleune.nl/steenbergen/149-commandeurs-van-steenbergen-1602-1795>.
- ⁶² OraS, inv. 1728, fol. 73, 22-2-1642.
- ⁶³ Idem, inv. 1728, fol. 110v, 20-10-1642.
- ⁶⁴ Idem, inv. 1523, fol. 42v.
- ⁶⁵ NaS, inv. 21, 30-8-1645.
- ⁶⁶ OraS, inv. 1523, fol. 119.
- ⁶⁷ Idem, inv. 1730, fol. 187v-188v.
- ⁶⁸ WBA, arch. Herv. Gemeente Steenberg, inv. 1, fol. 33.
- ⁶⁹ OraS, inv. 1523, fol. 119.
- ⁷⁰ Idem, inv. 1731, fol. 139, 14-12-1649.
- ⁷¹ Idem, fol. 141v, 17-12-1649.
- ⁷² De Eldersredoute is toen genummerd als de tweede redoute te Steenberg. De redoute bij de inundatiesluis in de waterlinie Bergen op Zoom-Steenbergen (ofwel de redoute bij het “Sas van Steenberg”) werd toen veelal de eerste genoemd, en de redoute op de kruising van de Drielindekensdijk en het Doornedijkje (die veel later is omschreven als de Pietersredoute) de derde.
- ⁷³ Het testament werd verleden voor de schepenbank van Steenberg. Een kopie, vervaardigd in 1672, bevindt zich in het archief van deze schepenbank (OraS, inv. 923, 9-7-1672).
- ⁷⁴ HGS, inv. 551.
- ⁷⁵ Pieter van den Berge, schoolmeester te Steenberg, hertrouwe als weduwnaar van Heyltje Adriaens in 1671 met Amelia Warniers, weduwe van Mr. Johannes Bors. De ondertrouw vond op 25-11-1671 plaats in Bergen op Zoom, waar de bruid woonde, en daar werd (in de Grote Kerk) ook, op 15-12-1671, het huwelijk ingezegend. Pieter van den Berge werd op 28-8-1677 in Steenberg begraven.
- ⁷⁶ OraS, inv. 923, 9-7-1672.
- ⁷⁷ WBA, Kaartencollectie, KM 271.
- ⁷⁸ De navolgende gegevens zijn merendeels ontleend aan de website: <https://onderwijsgevendenninzeeland.files.wordpress.com/2015/10/rep-onderwijsgevendenn-l.pdf>, samengesteld door Dr. Huib Uil.
- ⁷⁹ NaS, inv. 48, 30-1-1659.
- ⁸⁰ ZA, SZ, inv. 1670, fol. 101.
- ⁸¹ Carel Reijniersen is vermeld als lid van het Bussegilde [een schuttersgilde] te Nieuw-Vossemeer in 1660. Kinderen van hem werden daar in 1662 begraven. Hij overleed er in de periode 1665-1667 (Genealogisch Tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant en de Bommelerwaard, jrg. 2000, p. 257). Op 4-1-1658 ondertrouwe hij in Steenberg (geref.) als j.m. van Alven [?] met Jacomijntje Simons, j.d. uit het Westland, beide wonend in De Heen; zij trouwden 10-2-1659 op het fort Henricus. Op 15-10-1659

testeerde hij bij notaris Jan Vinck te Steenbergem met echtgenote Jacomijntje Sijmonsdr. Otten; hij is omschreven als Carel Reijnierssen Huijnenbaert, kleermaker te Nieuw-Vossemeer (NaS, inv. 48).
Simon Simonse Otten otr. (1) Steenbergem 27-5-1638 Maijken Jacobs, weduwe van Cornelis Lambrechts.
Zijn vader Simon Otten otr. Steenbergem 1-1-1609, tr. ald. 22-2-1609 Jaquemijngen Dingmans.

⁸² NaS, inv. 45, 3-6-1679.

⁸³ <https://onderwijsgevendenzeeeland.files.wordpress.com/2015/10/rep-onderwijsgevendenzeeeland-b.pdf>. Van der Blik was schoolmeester te Nieuw-Vossemeer in de periode 1697-1710 en werd daar ontslagen vanwege zijn “ergerlijk leven”. In Halsteren was hij schoolmeester in de periode 1712-1721.